

خوش زبانی

محمد تقی صرفی پور

خوش زبانی عامل پیروزی

آیات:

قرآن کریم به ما توصیه کرده که با مردم، با زبان خوش
حرف بزنیم.

قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا

به مردم خوب بگویید!

فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى وَ قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا قَالَ قُولُوا
لِلنَّاسِ كُلِّهِمْ حُسْنًا مُؤْمِنِهِمْ وَ مُخَالِفِهِمْ أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ فَيَبْسُطُ
لَهُمْ وَجْهَهُ وَ أَمَّا الْمُخَالِفُونَ فَيَكَلِّمُهُم بِالْمُدَارَاةِ لِاجْتِدَابِهِمْ
إِلَى الْإِيمَانِ فَإِنْ اسْتَتَرَ مِنْ ذَلِكَ بِكَفٍّ شَرُّرِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ
وَ عَنْ إِخْوَانِهِ الْمُؤْمِنِينَ

امام حسن عسکری علیه السلام در تفسیر آیه «با مردم
به زبان خوش سخن بگویید» فرمود: یعنی با همه مردم،
چه مؤمن و چه مخالف، به زبان خوش سخن بگویید.

مؤمن، به هم مذهببان، روی خوش نشان می دهد و با مخالفان، با مدارا سخن می گوید تا به ایمان، جذب شوند و حتی اگر نشدند، با این رفتار، از بدی های آنان در حق خود و برادران مؤمنش، پیشگیری کرده است.^۱

«قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتَّبِعُهَا أَذَىٰ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ^۲

گفتار خوب و عفو و آمرزش (لغزش فقیر) بهتر است از صدقه ای که از پی آن آزاری باشد و خداوند بی نیاز و حلیم است؛ ای کسانی که ایمان آورده اید صدقات خودتان را با منت و اذیت باطل نکنید.

مستدرک الوسائل ج 12، ص 261، ح 1

1

بقره، 263 و 264

2

«وَلَا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا»^۳

اموال و دارایی خودتان را (مراد اموال سفیهان است که در حکم اموال اولیاء است) که خداوند متعال آنها را وسیله قیام و معیشت شما (مردم) قرار داده است به تصرف سفیهان ندهید و روزی و پوشاک آنان را در آن اموال (و از عایدی آنها) بدهید و (مثلاً اگر تندى و اسائه ای برای اخذ آنها به شما نمودند) به گفتار نیکو (و وعده معروف) به آنان (پاسخ) بگویید.

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ
«فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا»^۴

اگر هنگام تقسیم میراث، خویشان (خویشانی که ارث بر

نساء، 5

3

(نساء، 8)

4

نیستند) و یتیمان و مستمندان حاضر شدند؛ چیزی از ترکه روزی آنان کنید، و با ایشان با گفتاری خوب سخن بگویید (از قبیل عذر خواهی و دعای خیر برای آنان)

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا
«عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا»^۵

و باید بترسند کسانی که اگر فرزندان ناتوانی از خود باقی گذارند بر ایشان نگران و دلوایند، پس باید (در زندگی خود با فرزندان و یتیمان دیگران مدارا و مهربانی کنند و) از خدا پرهیزند و گفتاری درست (از روی شفقت و مهربانی با آنان) بگویند

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ

(نساء، ۹)

«يَبْتَغِيهِمُ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا»

بگو بر بندگان من (که به یکدیگر و درباره یکدیگر)
آنچه که خوبتر است بگویند که شیطان بین آنان فساد
می کند و شیطان برای انسان دشمنی واضح و آشکار
است

روایات درباره خوش زبانی و پرهیز از بدزبانی

از امام صادق (علیه السلام): گروه شیعه! زینت ما باشید و

نه عیب ما، و برای مردم خوبی بگویید و زبانه‌ایان را

نگهدارید و آن را از سخن زائد و گفتار زشت باز دارید

معاشر الشيعة كونوا لنا زيناً ولا تكونوا علينا شيناً قولوا

للناس حسناً واحفظوا سنتكم وكفوها عن الفضول وقبيح

القول.^۷

از امام صادق (علیه السلام): از خدا پرهیزید و زبانه‌ایان

را، جز از خیر، باز دارید

فاتقوا الله وكفوا سنتكم الا من خير^۸

از نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم): کسی که مردم

^۷(وسائل الشيعة، ج ۲، ص ۲۲۶)

(وسائل الشيعة، ج ۲، ص ۲۲۷)

به خاطر زشتگوئیش از همنشینی و معاشرت با او بدشان

بیاید مسلماً از بدترین بندگان خداست

ان من اشر عبادالله من تکره مجالسته لفحشه^۹

از امام صادق (علیه السلام): همانا زشتگویی و ناخوش

گویی و زبان درازی از نفاق است. مبعوض ترین خلق

خدا کسی است که مردم از زبان او در حذر باشند

ان الفحش والبذاء والسلطة من النفاق ان ابغضی خلق الله

عبد اتقی الناس لسانه^{۱۰}

از نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم): همانا خداوند

(وسائل الشیعه، ج 2، ص 476)

9

(وسائل الشیعه، ج 2، ص 476)

10

زشتگوی بد زبان را دشمن می دارد

ان الله يبغض الفاحش البذی^{۱۱}

از نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم): کسی که از زبان
او مردم می ترسند، اهل آتش است. بدترین مردم کسی
است که مردم او را، از ترس شر او و اذیت زشتگویی
اش، اکرام کنند. بدترین مردم نزد خداوند در روز قیامت
کسانی هستند که از ترس شرشان (در دنیا) اکرام و
احترام شوند.

من خاف الناس لسانه فهو من اهل النار شر الناس من
اکرمه الناس اتقاء شره واذی فحشه شر الناس عندالله يوم
القیمة الذین یکرمون اتقاء شرهم^{۱۲}

(وسائل الشیعه، ج 2، ص 476)

11

(وسائل الشیعه، ج 2، ص 476)

از امام صادق (علیه السلام): لعنت چون از صاحبش
(یعنی لعنت کننده) صادر شود، بین او و بین کسی که
لعنت می شود سرگردان می ماند؛ حال اگر راهی یافت،
به سوی او می رود و گرنه به صاحبش باز می گردد و او
سزاوارتر است به آن؛ پس بر حذر شوید از این که مؤمنی
را لعنت کنید، که به خود شما وارد می شود.

ان اللعنة اذا خرجت من صاحبها ترددت بينه وبين الذي
يلعن فان وجدت مساغاً والا رجعت الى صاحبها وكان احق
بها فاحذروا ان تلعنوا مؤمناً فيحل بكم^{۱۳}

از امام صادق (علیه السلام): کسی که مؤمنی را سرزنش
کند، خداوند متعال او را در دنیا و آخرت سرزنش کند.

من انب مؤمناً انبه الله تعالى في الدنيا والاخرة^{۱۴}

از امام صادق (علیه السلام): کسی که مؤمنی را به (8)

کفر نسبت دهد، ملعون است ملعون؛ و کسی که مؤمنی را

به کفر نسبت دهد؛ پس او مانند قاتل او باشد

ملعون ملعون من رمی مؤمناً بکفر ومن رمی مؤمناً فهو

کقاتله.^{۱۵}

اری هم قران کریم و هم اهل بیت علیهم السلام به ما

سفارش کرده اند که بد زبان نباشیم بلکه خوش زبان

باشیم. همیشه حرفهایی بزنیم که باعث زیاد شدن محبت

(وسائل الشیعه، ج 2، ص 237)

14

15(وسائل الشیعه، ج 2، ص 512)

بشود. باعث وحدت بشود. باعث دوستی بشود. عیب
دیگران را نگوئیم. دیگران را سرزنش نکنیم. خویهای
دیگران را بگوئیم و از بدیهای آنها حرف نزنیم. زبان
خود را از طعنه زدن به دیگران پاک کنیم. دیگران را با
زبانمان کوچک نکنیم. تحقیر نکنیم. ناسزا نگوئیم. عیب
دیگران را بر زبان نیاوریم.

در این صورت خدا از ما راضی خواهد بود چون با زبان
دیگران را اذیت نکردیم..

ولی کسی که با زبانش دیگران را اذیت می کند و مردم
از زبان او بیم دارند او ادم بدی هست.

که امام صادق ع فرمود: إِنَّ أَبْغَضَ خَلْقِ اللَّهِ عَبْدُ اتَّقَى
النَّاسُ لِسَانَهُ^{۱۶}

کافی (ط-الاسلامیه) ج 2 ،

مبغوض ترین خلق خدا بنده ای است که مردم از زبان او
بترسند.

باید زبان خود را عادت بدهیم به اینکه مطالب خوب
بگویم. و از زشت گویی پاک باشد از حرفهای بی فایده
دور باشد. و بلکه حرفهایی بزند که خیر باشد. به نفع مردم
باشد. و این حق زبان به گردن صاحبش است.

امام سجاده فرمود: حَقُّ اللِّسَانِ إِكْرَامُهُ عَنِ الْخَنَى وَ
تَغْوِيْدُهُ الْخَيْرَ وَ تَرْكُ الْفُضُولِ الَّتِي لَا فَايْدَةَ لَهَا وَ الْبِرُّ
بِالنَّاسِ وَ حُسْنُ الْقَوْلِ فِيهِمْ^{۱۷}

حق زبان، دور داشتن آن از زشت گویی، عادت دادنش
به خیر و خوبی، ترک گفتار بی فایده و نیکی به مردم و
خوشگویی درباره آنان است.

امالی (صدوق) ص 368 - خصال ص 566 - مکارم الاخلاق ص 4

کسی که بخواهد بهشتی باشد باید خوش برخورد
باشد. خوش زبان باشد. مهربان باشد. بخشنده باشد.

إِنَّ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ [أَرْبَعَ عِلَامَاتٍ وَجْهٍ مُنَبِّسٍ وَ لِسَانٍ لَطِيفٍ
امام صادق ع فرمود: . [وَقَلْبٍ رَحِيمٍ وَ يَدٍ مُعْطِيَةٍ^{۱۸}

بهشتی ها چهار نشانه دارند: روی گشاده، زبان نرم، دل
مهربان و دست دهنده

خوش زبانی یک دنیا معنی دارد. انسان با زبانش می تواند
بهترین سخنهارا بگوید و با زبانش ایجاد محبت
وصمیمیت کند . افرادی را هدایت نماید . علم بیاموزد .
نصیحت کند . با خدا راز و نیاز نماید و دهها کار مفید انجام
دهد .

خوش زبانی به این است که زبانش برای دیگران خیر و خوب باشد. با زبانش واسطه ازدواج دونفر بشود. با زبانش بین افرادی که اختلاف دارند وساطت کند

خوش زبانی به این است که با فرزندانش با لطافت و زیبایی و نرمی حرف بزند. با همسرش با خوبی حرف بزند. با والدینش با محبت حرف بزند.

پیامبر ما که الگوی حسنه هستند خوش زبان بودند و هرگز از حضرتش حرف نامناسبی نشنیدند. حتی نسبت به دشمنانشان نیز حضرت با نرمی سخن می گفتند.

شخصی که منکر خدا بود پیش یکی از اصحاب امام صادق علیه السلام رفت تا با او بحث کند. اون اصحاب وقتی شنید که این فرد وجود خدا را انکار می کند عصبانی شد و سر او داد کشید و با تندی با او برخورد کرد. این فرد منکر خدا گفت شما اینقدر تند می شوید ولی رئیس شما جعفر بن محمد هیچوقت به ما تند

نمیشود و با محبت با ما حرف می زند و با دلیل قانع
کننده با ما سخن می گوید

ما هم باید یاد بگیریم و اگر جوانی در مسائل اعتقادی
شبهه دارد با محبت و با دلیل قانع کننده با او حرف بزنیم
و این هم یکی از معانی خوش زبانی است

همچنین اگر خانم بدحجابی دیدیم با زبان خوش او را
نهی از منکر بکنیم

و خلاصه طبق بیان امام حسن عسکری علیه السلام حتی
با مخالفین هم با زبان خوش با آنها حرف بزنیم

امام علی (ع) که خود سلطان سخن وری و فضل و دانش
است در این زمینه می فرمایند: «زیبایی سخن نشانه
فزونی خرد است»^{۱۹} و همچنین می فرمایند: «سخن گفتن
با دیگران را زیبا کنید تا پاسخ زیبا بشنوید»^{۲۰}

^{۱۹}(شرح غرر الحکم، ج ۳، ص ۳۶۹)

تربیت صحیح از دوران کودکی

والدین باید مواظبت کنند که خود ناسزا نگویند

و فرزندانشان هم ناسزا نگویند

راههای خوش زبانی:

از جملات درست استفاده کنید

هر انسانی برای حرف زدن از کلمات، جملات و ترکیبات ادبی استفاده می کند. اینکه فرد بتواند از جمله بندی صحیح ادبی استفاده کرده و ترکیبات صحیح را بکار برد نقش به سزایی در زیبایی کلام او دارد. بهتر است در هنگام سخن گفتن از جملات ساده و پیش پا افتاده و یا مبتذل، و اصطلاحات کوچه بازاری استفاده نشود. البته باید توجه داشت که کلام علاوه بر زیبایی و ساختار بندی درست باید برای همگان قابل فهم باشد.

مهربان باشید

اگر می خواهید سخنان شما بر دل بنشیند و زیبا جلو

کند، مهربان باشید و در کلام، عاطفه را بگنجانید. افراد پرخاشگر و عصبی هیچ گاه دارای محبوبیت نبودند. پس زمانی که محبت در کلام می نشیند آرامش به مخاطب انتقال یافته و سخن بر دل مخاطب می نشیند. یکی از بهترین سخنان زیبا، سخنی است رفتار نیک گوینده اش به آن گواهی دهد و موید آن باشد.

خداوند زیباست و زیبایی را دوست دارد آنگاه تمام تلاش خود را خواهیم کرد تا زشتی و بی توجهی از کلام ما رخت ببرند و آنگاه زیبایی مهمان زبان و کلام ما خواهد شد.

معجزه زبان خوش

از نیش و کنایه برحذر باشید

اگر شما بهترین کلام را هم بگویید اما در هنگام سخن گفتن نیش و کنایه را در آن بگنجانید زیبایی کلام شما محو خواهد شد. شما جملاتی زیبا به زبان آورده اید اما با یک کنایه ساده تمام تاثیرات کلام خود را از بین برده و یا حتی نتیجه معکوس دریافت خواهید کرد.

زبان خوش با بدگویان

مجادله و جر و بحث نوعی از گفتار و کلام است که مورد
نکوهش خداوند قرار گرفته است. خداوند در قرآن
کریم علاوه بر توصیه به بندگانش در پرهیز از مجادله
تاکید می فرماید در مقابل انسان های ضعیف و جاهل که
سخنان جاهلانه و نابخردانه می گویند با زبان خوش و
نیکو پاسخگو باشید. «و اذ خاطبکم الجاهلون قالو سلاما»
(آیه ۶۳ سوره فرقان)

چهره بشاش

اگر شما کلام زیبا بگویید اما کلام خود را در پس چهره
ای عبوس و خشمگین بیان کنید، جملات و منطق کلام
شما کاملاً بی تاثیر خواهد بود پس با داشتن تبسم بر لب
سخن بگویید تا دیگران علاوه بر کلام زیبا از تبسم
زیبای شما لذت ببرند^{۲۱}

بدزبانی نسبت به همه کس و همه چیز ممنوع

²¹ <https://www.takbook.com/214574-article/success-article/>

ناسزا گرفتن حتی به موجودات بی جان نیز بد است؛ چرا

که زندگی خودمان را تهدید می کند. پیامبر اکرم (صلی

:الله علیه و آله و سلم) می فرماید

لا تسبوا الرياح فانها مأموره و لا الجبال و لا الساعات و لا

الایام و لا اللیالی فتأثموا و یرجع الیکم^{۲۲}

به بادها ناسزا نگوئید؛ چرا که آن ها مأموریت خود را

انجام می دهند. به کوه ها، ساعت ها، روزها و شب ها ناسزا

نگوئید که مرتکب گناه می شوید و ناسزا به خودتان بر

می گردد.

این جا، موجودات بی جان، هدف تیر ناسزا قرار

می گیرند؛ اما نتیجه منفی آن گریبانگیر جاندارانی

می شود که ناسزا می گویند.

در روایت دیگری آمده است:

²²مجدبن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۳۷۸

لا تسبّوا الاموات فتؤذوا الاحياء^{۲۳}

به مرده‌ها ناسزا نگویند؛ چرا که شما با این کار خود زنده‌ها را اذیت می‌کنید». از زندگی مسالمت‌آمیز با آنان فاصله می‌گیرید و در نتیجه به تنش گرفتار می‌شوید. اگر به زنده‌ها ناسزا بگویید، مستقیماً به میدان دشمنی و ستیز قدم نهاده‌اید و آشکارا وارد صحنه‌ی کارزار شده‌اید.

امام باقر (علیه السلام) می‌فرماید: مردی از بنی‌تمیم خدمت پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله و سلم) رسید و گفت: ای پیامبر خدا! به من توصیه‌ای ارزانی فرما. حضرت در میان سفارش‌هایی به او فرمود:

لا تسبّوا الناس فتكسبوا العداوه بينهم^{۲۴}

به مردم ناسزا نگو که دشمنی آنان را به دست می‌آوری.

^{۲۳} مجدبن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۳۷۸

^{۲۴} مجدبن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۳۶۱

در جای دیگری به افراد بدزبان هشدار داده شده که

عاقبت به خیر نمی شوند!

امام باقر(علیه السلام) می فرماید

ما من انسان يطعنُ في عين مؤمنٍ إلّا ماتَ بشرٍّ ميتِه و كان

قَمِيناً ان لا يرجع الی خیر^{۲۵}

هر انسانی که دیگران را مورد طعن قرار می دهد و به

چشم دیگران می کوبد، نمی میرد مگر به بدترین مرگ و

سزاوار و نزدیک است که عاقبت به خیر نشود.

²⁵مجدبن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۳۶۱

خوش زبانی زوجین عامل استحکام خانواده

زن و شوهر که باید سالیان سال باهم زندگی کنند باید نسبت به هم خوش زبان باشند. هیچوقت به هم نیش و کنایه نزنند. هم رو مسخره نکنند. عیب و ایراد از هم نگیرند. ولو ظاهری هم شده بهم اظهار محبت کنند. در این صورت زندگی شیرین خواهد بود.

اما اگر زن یا شوهر بد زبان باشند! زندگی تلخ خواهد بود و اون آرامشی که خداوند در سوره روم فرمود که بر اثر ازدواج بدست می آید، با زن بدزبان یا شوهر بدزبان حاصل نمی شود.

پرهیز از نق زدن

لوئیس تربان، عالم و روان شناس مشهور، از مطالعه دقیقی که در زندگی هزار و پانصد خانواده به عمل آورده، به این نتیجه رسیده است که شوهرها نق نق

کردن زن را بزرگ‌ترین و کشنده‌ترین عیب می‌دانند.

همین نتیجه از تحقیقات گالوپ پول روان‌شناس و

جونسون تمیرامنت روان‌پزشک نیز به دست آمده است.

شکایت کردن، ناله کردن، مقایسه کردن، تحقیر و

تمسخر، اصرار بی‌جا بر یک موضوع و مرافعه راه

انداختن، از انواع نق زدن است.

با توجّه به این که خصومت‌ها و کینه‌های نهانی همچون

نارضایتی در امور جنسی، محرومیت از عشق و محبت،

نارضایتی ممتد از نحوه زندگی باعث نق زدن می‌شود، راه

عاقلانه این است که زن از نظر روان‌شناسی خود را

تجزیه و تحلیل کند و ناراحتی پنهان خود را به شوهر

بگوید و با همکاری شوهر در رفع آن بکوشد؛ اما اگر او

با تلخی چیزی را مکرّر از همسرش بخواهد، بدون شک

هیچ انگیزه‌ای برای انجام دادن کار مطلوب در همسرش

ایجاد نخواهد کرد و تکرار آن جز اتلاف انرژی نتیجه‌ی

دیگری نخواهد داشت؛ ولی اگر با بیان شیرین از او

کاری را بخواهد، احتمال انجام دادن آن به مراتب بیشتر

خواهد بود.^{۲۶}

در روایت است

ثلاثه تكدر العيش السلطان الجائر و الجار السوء و المرأة

البذیه^{۲۷}

سه چیز زندگی را تیره و کدر می سازد: حاکم ستم پیشه،

همسایه بد و زن بدزبان

اگر زن بدزبان باشد لیاقت مادری هم ندارد!

امام رضا(علیه السلام) می فرماید

لا بأس بالعزل فی سته وجوه... المرأة السلیطه و البذیه^{۲۸}

²⁶ <http://farsi.al-shia.org>

²⁷ مجدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۵، ص ۳۳۴

²⁸ شیخ صدوق، عیون اخبار الرضا، ج ۱، ص ۲۷۸

در مواردی بر عزل منی از رحم باکی نیست. از جمله زنی

. که زبان دراز و بد زبان است

این نشان می‌دهد حقّ مادری برای زن، در صورتی است

که زبانی خوش داشته باشد و قطعاً وجود این لیاقت در

. تأمین سازگاری میان همسران، مؤثر است

و مرد هم نباید بد زبان باشد:

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود

أَخْبَرَنِي جِبْرِئِيلُ وَ لَمْ يَزَلْ يوصيني بالنساء حتّى ظننت ان

لا يحلّ لزوجها ان يقول لها أفّ يا محمد اتقوا الله في

النساء فانهنّ عوانٍ بين ايديكم^{۲۹}

جبرئیل به من خبر داد و همواره مرا به رعایت زنان

توصیه کرد تا آن جا که به نظرم رسید برای شوهر روا

نباشد که به زن خود اف بگوید. جبرئیل گفت: ای محمد!

^{۲۹} میرزا حسین نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۵۲

درباره ی زنان تقوای خدا را پیشه سازید؛ زیرا آنان نیمی
از شما هستند.

متأسفانه عده ای از مردها دچار همسر بدزبان هستند که
عده ای از آنها تحمل می کنند و می سازند ولی عده ای
هم تحمل نکرده و همسر خود را طلاق می دهند.

اگر زنها بدانند که بدزبانی چقدر در زندگی آنها تاثیر بد
می گذارد شاید دست از بد زبانی بردارند. مخصوصا
نسبت به شوهر که اگر با او بد زبان باشند از زندگی خیر
نخواهند دید.

با پنج (نوع) زن ازدواج نکن

در حدیث معتبر از رسول گرامی اسلام محمد بن عبدالله
صلی الله علیه وآله وسلم نقل شده است که آن حضرت از
زید بن ثابت پرسید: آیا ازدواج کرده و زن اختیار نموده
ای؟ زید بن ثابت جواب داد: نه، هنوز یا رسول الله.

حضرت فرمود: ای زید زن بگیر تا پاکدامن بمانی، ولی با
پنج (نوع) زن ازدواج نکن

!زید گفت: آنها کدام زنان هستند یا رسول الله!؟

فرمود: عبارتند از (شهبه)، (لهبه)، (نهبه)، (هیدره)، و
(لفوت).

زید عرض کرد: یا رسول الله، اینها که فرمودید، من نمی
دانم یعنی چه؟

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: مگر شما
عرب نیستید؟!؟

(شهبه) به زنی می گویند که کبود رنگ و آبی چشم و
بدزبان و بی حیا و هر چه به دهندش آید بگوید

(لهبه) به زنی می گویند بلند قامت و لاغر اندام (کم
عقل) باشد

(نهبه) به زنی می گویند که کوتاه قد و بد قیافه و زشت
(سخن) باشد

(هیدره) به زنی می گویند که پیر سالخورده و حيله گر و
مکاره باشد

(لفوت) به زنی می گویند که از قبل فرزند یا فرزندانی داشته باشد.

باز هم از نبی گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده است که به زید بن ثابت فرمود: ای زید زن بگیر که ازدواج کردن و زن گرفتن مایه برکت و مزید عفت است، ولی از ازدواج با دوازده (نوع) زن پرهیز کن! زید گفت: آنها را برای من معرفی کن یا رسول الله؟
حضرت فرمود:

(هنفصه): زنی که سلیطه باشد

(عنفصه): زنی که پر حرف و بدبو باشد

(شهبره): زنی که کبود رنگ و آبی چشم و بدزبان باشد

(سقلقیه): زنی که از (عقب) از دبرش حیض ببیند

(مذبوبه): زنی که کم عقل و یا دیوانه بوده باشد

(مذمومه): زنی که ذم شده و نکوهیده باشد

(حنانه): زنی که مرتب از شوهر سابقش یاد کند

(منانه): زنی که با مال و ثروت خود بر شوهرش منت

گذارد

(رفثاء): زنی که بد سخن و فحاش و بدگو باشد

.(هیدرۀ): زنی که پیر فرتوت و حيله گر باشد
(ذوقناء): زنی که به عمل جنسی و آمیزش بی رغبت
باشد.

.(لفوت): زنی که از شوهر قبلی خود فرزند داشته باشد
باز هم در حدیثی از رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و
آله و سلم نقل شده است فرمود: آیا خبر ندهم شما را به
بدترین زنها، و آن زنی است که در نزد کسان خود خوار
و ذلیل و نسبت به شوهر عزیز باشد و عقیم و کینه دار
باشد و از کار زشت و قبیح کناره نجوید و در غیاب
شوهرش زینت کند و در حضور شوهر زینتش را از او
پوشاند و حرف او را نشنود و فرمان او را اطاعت نکند و
در خلوت از شوهرش تمکین ننماید عذر شوهرش را
نپذیرفته و اگر خلافی از او صادر شد آن را نقل مجالس
کند.

:و همچنین آن حضرت فرموده
بدترین زنان شما زن نازا، کثیف، لجباز، و نافرمانی است
که در چشم فامیلش حقیر و در نظر خود عزیز باشد و

نسبت به شوهر خود سرکش و نافرمان و با دیگران رام و
تسلیم و خوش صحبت باشد!^{۳۰}

زنی که با شوهر خود پرخاشگری می کند

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: هر زنی که با
زبان خود با شوهرش پرخاشگری نماید در روز قیامت او
را با زبان آویزان نموده و دو دستش را با میخهایی از
آتش میخکوب خواهند نمود!^{۳۱}

زنی که با زبان خود. شوهرش را مورد آزار و
اذیت قرار می دهد
پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: خدای متعال
اعمال نیک زنی که با زبانش شوهر خود را مورد آزار و

^{۳۰} <http://roozplus.com/fa/news/56678>

^{۳۱} مستدرک ج ۱۴ ص ۲۴۰

اذیت قرار می‌دهد قبول نمی‌کند مگر آن هنگامی که
رضایت شوهرش را جلب نماید.^{۳۲}

زنی که به شوهر خود سخنی ناروا بگوید
پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: زنی که به
شوهر خود بگوید: اُف بر تو! مورد لعن و نفرین خدای
متعال و ملائکه و مردم قرار دارد^{۳۳}

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: زنی که با
زبان‌ش با شوهرش حاضر جوابی کند؛ او را با زبان‌ش
آویزان می‌کنند و میخ‌هائی از آتش را به دستان او می
کوبند!^{۳۴}

زنی که بر شوهرش منت می‌گذارد

^{۳۲} مکارم الأخلاق ج ۱ ص ۴۶۳

^{۳۳} عوالم علوم سیدة النساء (علیها السلام) و مستدرکاتها ج ۱ ص ۵۲۴

^{۳۴} مستدرک الوسائل ج ۱۴ ص ۲۴۰

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: چنانچه زنی تمام طلاها و نقره های زمین را به عنوان جهاز به منزل شوهرش ببرد، اما روزی از روزها این زن به شوهر خود سرکوفت زده و به او بگوید: تو دیگر کیستی؟! این مال، مال من است، در این صورت، ثواب اعمال چنین زنی نابود می گردد حتی اگر او از جمله ی بهترین عبادت کنندگان باشد. مگر آنکه از کرده ی خود توبه نموده و از شوهرش عذرخواهی نماید.^{۳۵}

بر اثر بداخلاقی و بدزبانی خدا جانش را گرفت!

حسین ابن ابی العلاء می گوید
بودم که مردی آمد و از امام صادق علیه السلام
بداخلاقی همسرش شکایت کرد
«امام فرمود:» همسرت را نزد من بیاور

پس از آن که همسر آن مرد حاضر شد امام به او

«فرمود:» چرا با شوهرت رفتار مناسبی نداری؟

آن زن به جای جواب، شوهرش را نفرین کرد و به او

ناسزا گفت.

امام به او فرمود:» اگر به رفتار ناپسندت ادامه دهی، بیش

«از سه روز زنده نخواهی ماند

زن جواب داد:» هیچ باکی ندارم که دیگر هیچگاه شوهرم

«را نبینم

امام صادق علیه السلام به آن مرد فرمود:» دست همسرت

«را بگیر و برو که سه روز بیشتر با هم نیستید

.روز سوم که شد، مرد نزد امام صادق علیه السلام رفت

«امام از او پرسید:» همسرت چه کرد؟

او جواب داد:» به خدا سوگند، همین الان او را به خاک

«سپردم

امام فرمود:» او زن تجاوزگر و حق‌ناشناسی بود. خداوند

هم رشته عمر او را برید و همسرش را از دست او راحت
کرد^{۳۶}

عبادت زن نق زن قبول نیست!

برخی از زنان بی بهانه و با بهانه و بدون رعایت شرایط،
همواره در حال نق زدن به شوهرانشان هستند و فضایی مملو
از کینه و بدزبانی را در خانه حاکم می کنند.
حضرت محمد صلوات الله علیه و آله در گفتاری نیکو بدزبانی
همسران را به شدت نکوهش می فرمایند. ایشان می
فرمایند: هر زنی که همسرش را با بد زبانی (فحاشی، نق،
زدن، دادزدن بر سر شوهر) برنجاند، خداوند هیچ مال و فدیة
و کار نیکی را تا هنگامی که رضایت و خشنودی شوهرش را
به دست نیاورد از او نمی پذیرد، گرچه روزها را به روزه و
شب ها را به عبادت و شب زنده داری سپری کند؛ در راه
خدا برده آزاد کند و اسب هایی از بهترین نژادها در راه خدا

<http://dingy.blogfa.com/post/119>³⁶

تقدیم کند. چنین زنی اولین کسی است که وارد جهنم می شود. مرد نیز اگر به همسرش ستم به ورزد چنین است^{۳۷}

**اگر ناسازگاری با شوهر و آزار دادن به او نبود هیچ زن
نمازگزاری به آتش قیامت نمی سوخت**

رسول اسلام صلی الله علیه و آله و سلم در این زمینه
سخنرانی عجیبی فرمودند: ای زنان! در راه خدا صدقه
دهید گرچه از زیور و زینت خود، گرچه یک دانه خرما،
چه اینکه بیشتر شما هیزم جهنم هستید، لعنت می کنید،
و نسبت به خدمات شوهر سپاسگزار نیستید. زنی عرضه
داشت: مگر ما نیستیم که مادری می کنیم، کودک را ماه
ها در شکم می پرورانیم، به او شیر می دهیم، مگر این
دختران سرپرست خانه ها، و این خواهران دلسوز

بحار الانوار ج 100 ص 244

برادرها از جنس ما نیستند؟ فرمود: چرا، باردار هستید،
فرزند می آورید، شیر می دهید، مهربان و با عاطفه اید،
اگر ناسازگاری با شوهر و آزار دادن به او نبود هیچ زن
نمازگزاری به آتش قیامت نمی سوخت.^{۳۸}

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به حولا فرمود: به
آن خدائی که مرا به صدق و راستی به مقام رسالت
انتخاب کرده، هنگامی که مرد بر زن خشم بگیرد
خداوند نیز بر او خشم گیرد.

امام ششم فرمود: ملعون است زنی که همسرش را
بیازارد و وی را غمگین و غصه دار کند، و خوشبخت است
خوشبخت زنی که احترام شوهر را نگه دارد و وی را
نیازارد و در هر حال از وی اطاعت نماید.^{۳۹}

مردهای بد زبان

<https://www.yasa.co/blog/husbands-rights-to-women/>³⁸

<https://www.yasa.co/blog/husbands-rights-to-women/>³⁹

زنهایی که از بد دهنی شوهر می نالند هم

فراوانند!

یکی از مشکلات خانواده ها این است که مرد خانواده ادم بد زبان است. مردهایی که تربیت درست نشدند و زبانشان تلخ است. وقتی از چیزی ناراحت می شوند فحش و ناسزا می گویند. در اینجا به چند مورد از شکوه زنان از شوهران بد زبانشان اشاره میشود

شوهر بددهن و پر خاشگرم را چگونه تغییر

دهم؟

جام جم سرا: خانمی هستم، ۳۰ ساله. ۱۲ سال است ازدواج کرده‌ام. همسرم بسیار خودخواه و بددهن است. از هر راهی سعی کرده‌ام او را متوجه اشتباهش کنم بی‌فایده بوده و همیشه مرا مقصر می‌داند؛ از طرفی برای بچه‌هایم که شاهد بحث‌های مکرر ما هستند، نگرانم لطفا راهنمایی‌ام کنید

گاهی دیگه از مرز فحش دادن ساده میگذره !

سلام دوستان من اولین باره که وارد سایت شدم و می نویسم ، یک و سال و چند ماهه ازدواج کردیم و هر بار دعوامون میشه ، حرفه ای خیلی زشتی به من میزنه و گاهی دیگه از مرز فحش دادن ساده میگذره ! با خودم فکر میکنم مگه میشه آدم به ناموس خودش فحشهای ناموسی بده ... نمیدونم ... ناراحتم ... توی اتاق نشستم ... دلم پر از غمه و شکسته ... تازه هم خودش هم خانواده اش تحویلکرده های فوق و دکترا هستن ... اما ... شعور^{۴۰}

شوهر منم همینطوره البته من دارم جدا میشم وقتی عصبانیه به مادرش هم فحشای رکیک میده^{۴۱}

چند راهکار برای شوهر بد زبان

^{۴۰}www.ninisisite.com/discussion/topic/1048720

^{۴۱}همان

اسلام برای این مورد سفارش به صبر و خویشتن
داری و تحمل نموده است و پاداش‌های بزرگی
برای صبر در این موارد، در نظر گرفته است. که
زنی که بداخلاقی شوهرش را تحمل کند اجر
حضرت آسیه را دارد.

چند راهکار روانشناسی برای رفتار با همسر پر خاشگر

به رفتارهای درست همسران هر چند ناچیز و اندک
باشد توجه و احساس خوب خود را در مورد رفتارهایش
بیان کنید.

هرگز مقابله به مثل نکنید و به بددهنی‌های وی پاسخ
ندهید زیرا این رفتار موجب تشدید رفتار همسران می
شود.

زمانی که همسر تان در وضعیت روحی مناسبی قرار دارد،
درباره تأثیرات منفی بددهنی بر احساس و رفتار شما و
زندگی مشترک تان صحبت کنید.

در صورتی که همسر تان **دوستان ناباب و بددهنی** دارد،
سعی کنید ارتباط او را با آن ها به روش های مختلف و با
تدبیر، کمتر و در نهایت قطع کنید و همزمان ارتباط خود
را با بستگان و دوستانی که رفتارهای مناسب و بهتری
دارند، افزایش دهید.

به خودتان مسلط باشید. بسیاری از جر و بحث ها و
مشکلات بین زوجین، به دلیل تسلط نداشتن آن ها بر
هیجانات به وجود می آید. گاهی اوقات زوجین با واکنش
نامناسب از جمله (بی اعتنائی و بی توجهی، پر خاشگری و
خشونت) ناخواسته به رفتارهای اشتباه یکدیگر دامن می
زنند و متأسفانه چرخه معیوبی را ایجاد می کنند به این
معنا که رفتارهای منفی همسر باعث خشم و عصبانیت
زوج یا زوجه می شود و رفتار خشمگین زوج یا زوجه

باعث افزایش رفتارهای منفی همسرش خواهد شد. دقت کنید در این چرخه معیوب گرفتار نشوید.

راهکارهایی برای مدیریت خشم به همسران پرخاشگر

موقعیت را ترک کنید. زمانی که فکر می‌کنید در صورت ادامه بحث دیگر نمی‌توانید خشم خود را کنترل کنید ادامه صحبت‌تان را به زمان دیگری موکول کنید، با این کار به خود و همسرتان فرصت می‌دهید تا از عصبانیت و خشم فاصله بگیرید و رفتار مناسب‌تری داشته باشید.

برای این منظور می‌توانید به همسرتان بگویید: «الان شرایط روحی مناسبی نداریم، ممکن است حرف‌هایی بزنیم که بعداً هر 2 پشیمان شویم. بهتر است در شرایط بهتری با یکدیگر صحبت کنیم» یا این که «من الان عصبانی‌ام، بعداً در مورد این موضوع صحبت خواهیم کرد.»

احساس منفی خود را بیان کنید. نکته مهم این است اگر ناراحتی خود را به زبان نیاورید کسی نمی‌داند که شما

چه احساسی دارید. به جای نمایش خشم و پر خاشگری (به طور مثال اخم کردن، سخن نگفتن، داد و فریاد زدن، فحاشی و بددهنی) با استفاده از کلمات مناسب احساس خود را بیان کنید.

در زبان فارسی واژه های گوناگون و متنوعی برای بیان احساسات و افکار وجود دارد. مثلاً بیان کنید «زمانی که به حرف های من توجه نمی کنی، ناراحت می شوم». با بیان احساسات خود، زمینه مناسبی را برای حل مشکلی که چنین احساساتی را به وجود آورده است، فراهم می کنید.

مراقب کلام خود باشید. تحقیر، توهین، تهدید، سرزنش و پر خاشگری نکنید. دقت کنید اگر صدای تان بلندتر از همسر تان باشد یا به تندی و با پر خاشگری با وی صحبت می کنید کمی مکث کنید تا آرام شوید. دشنام و ناسزا بحث را به مشاجره تبدیل می کند. همچنین گاهی می توانید موضوع بحث را تغییر دهید. برای مثال فرض کنید در خلال بحث به جای پاسخ «نه» از ناسزا استفاده شود. از

این لحظه به بعد خواهید دید که موضوع بحث هر چه باشد، به رد و بدل دشنام میان دو فرد تبدیل می‌شود.

به پیامد رفتار خود فکر کنید. فحاشی و بددهنی از اعتبار و احترام شما می‌کاهد، روابط شما را با دیگران به خطر می‌اندازد، موجب آزار دیگران می‌شود و مهم‌ترین پیامد آن این است که شرایط را بحرانی‌تر و سخت‌تر می‌کند.

خود را آرام کنید. تکنیک‌هایی مانند تنفس عمیق، شست و شوی دست و صورت، نوشیدن آب و پیاده روی در کاهش خشم و عصبانیت موثر است.

مسائل و مشکلات خود را حل کنید. به این موضوع فکر کنید که آیا فحاشی و بددهنی به حل مشکل شما کمکی خواهد کرد؟ فحاشی نه تنها به حل مشکل کمکی نمی‌کند بلکه به تیره شدن روابط بین شما و اطرافیان‌تان می‌انجامد.

بدین منظور نخست مشکل خود را به طور دقیق تعریف و سپس راه حل هایی برای آن انتخاب کنید، آن گاه نکات مثبت و منفی هر راه حل را بررسی و در پایان بهترین راه حل را انتخاب کنید.

از عذرخواهی نترسید. اگر متوجه شدید رفتار شما باعث ناراحتی و عصبانیت همسران شده است، عذرخواهی کنید. این موضوع برای ترمیم رابطه و کاهش اثرات زیانبار پرخاشگری ضروری است^{۴۲}

خانم سکو!

مردی زنش را که اسمش سکینه بود مسخره می کرد و او را خانم سکو صدا می کرد. وقتی مرد از دنیا رفت عارفی دید در برزخ او را بخاطر همین کار عذاب می کردند.

⁴² www.asriran.com/fa/news/467631

بد زبانی شاه ایران!

بی حرمتی، فحاشی و بی سوادى

رضاشاه در فحاشی کردن و حتی کتک زدن مردم و شخصیت‌های مرجع هیچگونه ابا و یا احساس شرمی نداشت. یکی از مصادیق این نوع رفتار را می‌توان در واکنش او نسبت به اعتراض شیخ محمدتقی بافقی دید. داستان از این قرار است که با طرح کشف حجاب، اعضای خانواده رضاخان از جمله، همسرش (مادر محمدرضا) در حرم حضرت معصومه (س) به صورت بدحجاب حاضر می‌شوند. این موضوع مورد اعتراض شیخ ناظم، شاگرد شیخ بافقی و از واعظین حرم قرار می‌گیرد. اما همسر شاه و ندما به آن بی‌اعتنایی می‌کنند. سرانجام با اعتراضات و برخورد قاطعانه شیخ بافقی، همسر شاه به همراه ندیمه‌هایش از غرفه بیرون رفته و با تلفن ماجرا را به گوش شاه می‌رساند. شاه در واکنش به این موضوع در سخنانی رکیک بر شهربانی خرده گرفته و می‌گوید: «پس، این توله سگ پدر سوخته،

رئیس شهربانی قم چه می خورد؟ چرا به او

...نگفتید

آنگاه با بی‌حرمتی، با چکمه وارد حرم شده و با فحشهای مخصوص خود به شیخ بافقی، با لگد به جان او می‌افتد. سپس با اشاره او، شیخ محمد تقی را دمر خوابانیدند و شاه با عصای ضخیم خود بر پشت او می‌نواخت.^{۴۳} در واقع رضاشاه که با رسیدن به قدرت و سلطنت دچار نوعی خود بزرگ بینی گشته بود، اجازه هر نوع رفتار را به خود می‌داد.

یکی از نزدیکان رضاشاه در وصف رفتارهای رضاشاه او را فردی فحاش و بد دهن معرفی نموده و می‌گوید: «بدا به حال کسی که مورد خطاب و عتاب رضا شاه قرار می‌گرفت دیگر چیزی نبود که به او و خاندانش حواله ندهد! فحاشی رضاشاه آنقدر زننده بود که در یک جمله

حسین مکی، تاریخ 20 ساله، ج4، 1362، صص 285-

286.⁴³

می‌توان گفت: رضاشاه شان فحش را هم از بین برده
«!بود»

نقل است که در یکی از گفتگوهای تیمورتاش با دولت
انگلیس بر سر موضوع نفت، شاه به علت طولانی شدن
مذاکرات، کنترل اعصاب خود را از دست داده و یک روز
غرش کنان وارد جلسه هیأت دولت شده و پرونده نفت
را داخل بخاری پرتاب می‌کند.^{۴۴}

رضاشاه با تکیه بر این تندخویی‌ها به راحتی به فحاشی و
رفتارهای لات منشانه می‌پرداخت که البته بخشی از آن
ناشی از بی‌سوادی و یا کم‌سوادی او بود. چنانچه
فرزندش محمدرضا پهلوی نیز به موضوع بی‌سوادی
پدرش اشاره کرده و به نوعی آن را تأیید می‌کند و می-
گوید: «...سختی و مشقت زندگی، از دست دادن پدر در
دوران کودکی و نبودن وسیله باعث شد که رضاشاه در

محمدعلی کاتوزیان، اقتصاد سیاسی ایران از مشروطیت تا
پهلوی، ترجمه محمدرضا نفیسی و کامبیز عزیزی، تهران: نشر
مرکز، چاپ سوم، ۱۳۷۲، ص: ۱۶۵.^{۴۴}

ابتدای عمر به مدرسه نرود و خواندن و نوشتن را
نیاموزد.^{۴۵}

چنانچه ارتشبد نصیری در این رابطه به کم‌سوادى
رضاخان در زمینه نظامی و در حین انجام یک مانور
نظامی تحت نظر سرهنگ عبدالله هدایت اشاره می‌کند و
در بخشی از خاطرات خود می‌نویسد: این مانور که برای
اولین بار اجرا می‌شد، برای رضاخان چیز عجیب و غریبی
بود و او که سواد نظامی درست و حسابی نداشت، تعجب
می‌کرد که یک تیپ پیاده ظرف ربع ساعت خود را به
موضعی برساند و...»^{۴۶}

^{۴۵}. حسین مکی، همان، ج 6، ص 162
حسین فردوست، ظهور و سقوط سلطنت پهلوی (خاطرات
ارتشبد حسین فردوست)، جلد اول، تهران، اطلاعات، 1379،
چاپ دوازدهم، صص 78-79.

این موضوع یعنی کم‌سوادى باعث شده بود تا بسيارى از كارهاى ادارى شاه از جمله نوشتن نامه و... توسط اطرافيان وى انجام گيرد.

جداى از اين موارد او هيچ دركى از مظاهر اخلاق و ادب نداشته باشد. چنانچه بسيارى در معرفى ويژگى شخصيتى رضاشاه به بى‌ادبى او اشاره مى‌کنند: «مردى بى‌ادب و جاه‌طلب که به اصطلاح مى‌خواست مظاهر تمدن جديد را وارد ايران کند...»^{۴۷} يکى از نزديکان رضاشاه نيز در وصف رفتارهاى رضاشاه او را فردى فحاش و بددهن معرفى نموده و مى‌گويد: «بدا به حال کسى که مورد خطاب و عتاب رضا شاه قرار مى‌گرفت ديگر چيزى نبود که به او و خاندانش حواله ندهد! فحاشى رضاشاه آنقدر

محمود حکيمى، داستانهاى از عصر رضا شاه، تهران: انتشارات قلم، ۱۳۶۵، ص. ۱۵.

زنده بود که در یک جمله می توان گفت: رضاشاه شان
فحش را هم از بین برده بود!^{۴۸}

محمود حکیمی در بخشی دیگر از کتاب خود به طور
مفصل به این بعد غیراخلاقی رضاشاه اشاره کرده و
می نویسد: «رضاشاه پیوسته با رفتارهای لات منشانه و
تکرار فحشها و دشنامهای زشت، آن دشنامها را در میان
مردم رایج ساخت. هیچکس حتی نزدیکترین دوستان
وی از این دشنامها در امان نبودند.^{۴۹} از جمله این
رفتارها که با هنجارهای جامعه نیز در تضاد بود، می توان
به استعمال مواد مخدر اشاره کرد که به تدریج در جامعه
و در بین جوانان نیز گسترش یافت. ملکه تاج الملوک
همسر رضاشاه در اشاره به این موضوع در خاطرات خود
آورده: «روزانه یک بار صبح موقع رفتن به کاخ شهری،

تاج الملوک، خاطرات ملکه پهلوی، تهران، انتشارات

نیمیا، 1380، ص 224

^{۴۹}. حکیمی، همان، ص 16

چند بست تریاک استعمال می‌کرد، من هم این عادت را⁵⁰ از رضا گرفتم...»

البته رفتارهای غیراخلاقی رضاشاه تنها به مردم و یا رجال سیاسی مربوط نمی‌شد، بلکه خانواده وی را نیز در برمی‌گرفت. چنانچه گفته می‌شود رفتار او با سه همسرش^{۵۲۵۱} همچون حیوانات خانگی بود.

⁵⁰ تاج‌الموک، همان، ص 346

⁵¹ [//www.farsnews.com/news/13950204000555](http://www.farsnews.com/news/13950204000555)

⁵² محمدعلی کاتوزیان، همان، ص 178

